

Said Nursî'nin 'suç'u dinini öğrenmek ve öğretmek

GİRİŞ

Bediüzzaman Said Nursî Hazretlerinin vefat yıldönümü münasebetiyle çeşitli anma toplantılarının düzenleneceği bu haftada, Bediüzzaman'ı konuşmak istedik. Bediüzzaman Said Nursî eserleriyle varolduğu için, Risâle-i Nurlar hakkında açılan dâvâlarda bilirkişi heyetinde raporlar beyan eden ilahiyatçı Prof. Dr. Salih Tuğ'la konuştuk. Ortaya koymak istediğimiz "Risâle-i Nurlara neden dâvâ açıldığı, dâvâ açan zihniyetin ideolojik yapısı, Bediüzzaman'ın Türkiye tarihindeki yeri, o dönemlerden bu dönemlere neyin değişip değişmediği. Bugün hâlâ Said Nursî hakkında insanların rahatlıkla neden konuşamadığı?" gibi konulardı.

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi dekanlığı da yapmış olan Salih Tuğ, röportajımızda Bediüzzaman Hazretlerini anlamada büyük önem taşıyacak bilgiler sundu. Gelin beraber görelim...

* Bediüzzaman Said Nursî ve eserleri hakkında açılan dâvâlarda mahkeme sizi bilirkişi heyetinde vazifelendirdi. Bize o dönemi biraz anlatır mısınız?

Bize, o dönemde hakkında dâvâ açılan çuval dolusu Risâle-i Nurlar gelirdi. Türk Ceza Kanununun 163. maddesine göre açılmış, TC'nin rejimini dinî esaslara dayandırmak suçundan takibat başlatılıyordu. Biz de bu eserlerin suç teşekkül edip etmediğine dair raporlar yazıyorduk. Rahmetli Said Nursî'nin kitaplarını en çok okuyanlardan biriyim diyebilirim...

* O dönemde hangi vasıfla bilirkişilik yapıyordunuz? Üniversitedeki göreviniz neydi?

Said Nursî'yi uzman olarak araştırmış değilim. Bu, sosyolojik, felsefî ve dinî bir birikim gerektirir. Ben bilirkişilik yaptığım dönemde, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesindeyim. Hukuk mezunu olarak İslâm Araştırmaları Enstitüsünde çalışıyordum.

* Peki Said Nursî'nin eserlerinde suç unsuru görebildiniz mi?

Biz kanaatlerimizi müstakil veya heyet olarak mahkemeye bildiriyorduk. Bu sadece Said Nursî'yle ilgili meseleler değil. Meselâ, vaaz ederken sesi kayıt altına alınmış imamların konuşmalarında suç unsuru olup olmadığını da tetkik ederdik.

* Bu sorunun cevabı değil (gülüyoruz). Ben sizin Risâle-i Nurlar hakkındaki bilirkişi kanaatinizi merak ediyorum?

Benim kanaatlerim devletin arşivinde duruyordur herhalde... O dönemde çok değişik üniversitelerden, bu eserler hakkında lehte ve aleyhte kanaatler geliyordu. Ancak şunu belirtmekte yarar var; hakimler de bilirkişi heyetinin raporuna uymak zorunda değildir. Gelinek nokta, Said Nursî imzasıyla yayınlanmış bu eserlerin suç teşkil etmediği yönündedir.

Özellikle TCK'nın 163. maddesinin kaldırılmasından sonra, bunların normal ilahiyatla ilgili, İslâmın esaslarını anlatan Kur'ân tefsiri olduğu sonucuna varıldı. Benim de kanaatim buydu...

* Kanaatlerinizi biraz daha açık ifade ederseniz, ortaya daha net şeyler çıkar galiba?

Açmak için kitap ismi zikretmek, cümleyi ortaya koymak gerekiyor. Böyle bir konuşma da bu bir detay olur. Ama bizim edindiğimiz kanaat, bu yayınlarda, ister elle, ister matbaa yoluyla yayınlanmış olsun, Kur'ân-ı Kerim de yer alan İslâm prensiplerinin müdafaası, özellikle akaid bahsinin, itikatlarla ilgili esasların insanlarda canlandırılması ve takviyesi esas alındığı şekildeydi. Bazı raporlara, bilirkişi heyetinin suç unsuru var dediği raporlara, muhalefet şerhi yazdığım oldu.

* Bilirkişi heyetindeyken yaşadığınız bir hadiseyi paylaşmak ister misiniz?

“Heyet halindeki bilirkişileri çekiştir” mi demek istiyorsunuz...

* Benim derdim o değil... İsim verin demiyorum... Şahıslar benim için önemli değil...

İlk bilirkişiliklerimden biriydi. Doktoramı yapmıştım. Bilirkişi heyeti içindeki kişiler, dâvâ konusu risâleler hakkında rapor taslağı hazırlamışlardı. O rapor taslağını müzakere ettik. “Ben tetkik edeceğim” dedim. “Eserlerle taslağı karşılaştıracağım” dedim. Tetkik neticesinde bazı gerçeklerin tahrif edildiğini gördüm. Hutbe-i Şamiye’de Said Nursî niçin siyasetle meşgul olmadığını açıklıyor ve meşguliyetinin iman mücadelesi olduğunu belirtiyor. Bilirkişi taslağında “Şu sayfalarda niçin siyasetle meşgul olduğunu açıklıyor” diyordu. Sayfalara baktım, iddia doğru değil... Bilirkişi ikinci toplantımızda ısrar etti, bu fikrin paylaşılması için. “Hayır, Said Nursî siyasetin kaypak taraflarının olduğunu, onun için uğraşmadığını izah ediyor” dedim. “Siz ne yapacaksınız?” dediler, ben de “muhalefet şerhini koyacağım” dedim. Mahkeme benim muhalefet şerhime dayanarak eserleri beraat ettirmiş...

* İlahiyat Fakültesinde dekanlık yapmış bir kişi olarak Bediüzzaman'ın Türkiye'deki yeri nedir?

Muhyiddinlik... Yani dinin yeniden canlandırılması ve toplumda yaşanılır hale getirilmesine gayret göstermiştir. Dini hurafelerden arındırarak aslî vechesinin yaşanması noktasında kuvvetli bir adım atmış ve attırıştır...

* Şimdiki ilâhiyatçılarla onun ayrı kılan noktaları var mı?

Rahmetli Said Nursî Hazretleri Osmanlı medreselerinde yetişmiş, oradaki müfredat ile bezeli bir kişi, bugünün ilahiyatçıları daha farklı metodlar kullanmak suretiyle İslâmî gerçekleri ortaya çıkarmaya çalışıyor. Said Nursî yazdığı kitaplarda kelâmî bir metodla Kur'ân-ı Kerim ve hadislerde yer alan itikadî ve inanış prensiplerini ortaya koymuştur. Hatta Osmanlı toprağı olan Şam'da yaptığı konuşmanın kitaplaştırıldığı Hutbe-i Şamiye eserinde siyasete neden girmediklerini anlatır. Kendisinin yaptığı işin kaybolmaya yüz tutmuş iman cephesini kuvvetlendirmek olduğunu söyler.

* Bediüzzaman, sadece Osmanlı döneminde yaşamamış ki, cumhuriyet döneminde de varolmuş... Yani iki dönemin insanı...

Gençliği Osmanlı devrinde geçmiş, Cumhuriyet devrinde ise İstiklâl Harbinde cephede savaştığını Ruslarla, Rus ordusuyla birlikte gelen Ermeni çeteleriyle savaştığını biliyoruz. Rusya'da esir düştüğünü de biliyorum. Ayrıca Ankara'da kurulmakta olan cumhuriyet hükümeti çalışmalarına katıldığını biliyoruz. Sonra inzivaya çekildiğini biliyoruz.

* Kurtuluş Savaşına katılmış, birinci Mecliste var olmuş bir şahsiyet neden inzivaya çekilir ki?

Ben o şartları bilmiyorum tabii... Ankara'dan neden geri çekildiğini bilenler biliyor. Risâle-i Nurlarda da yazıyor zaten. Cumhuriyetin içine girdiği kültür değiştirmesi programı var. Bu kültür değişiminde aydınlanma felsefesine yöneldiğini görüyoruz...

* Said Nursî'nin aydınlanma felsefesiyle çatıştığı nokta nedir?

Aydınlanma felsefesi, “gerçeği bulabilmede akıl, deney ve gözlemden başka yol yoktur” der. Bu da peygamberlerin

yaşadığı vahiy tecrübesine karşı çıkmak biçiminde tezahür ediyor. Çünkü vahiyde akıl yoktur, vahiyde Allah insana merhametinden, rahmeten bazı bilgiler verir. Aydınlanma felsefesinde vahye, mukaddes kitaplara, peygamberlere yer yoktur...

* Yeni kurulan cumhuriyet, dini kamusal alandan, eğitimden, toplumdaki soyutlamak isteyince Said Nursî de inzivayı tercih ediyor...

1924'ten sonra uygulanan muarif politikalarıyla (eğitim politikası) tevhid-i tedrisat kanunuyla medreseler kapatılır. 1933'te ise İlahiyat Fakültelerinin kapatılmasıyla, devlet eliyle dinî tedrisatın hayatîyetine son verilir.

Dolayısıyla aydınlanma felsefesine göre oluşturulan TC muarif politikalarında dine, vahye ve mukaddes kitaplara yer kalmamıştı.

* Said Nursî de Ankara'dan ayrılarak devlet eliyle yok edilmeye çalışılan dinin yeniden ihyasına yönelir diyebilir miyiz?

Evet, kesinlikle... Bu telâfi hareketine, sadece Said Nursî değil, İstanbul'da ve Anadolu'da dini bilen âlimler de katıldı. Bu âlim kişiler yapabildikleri kadar yayınlar yaptılar veyahut vaaz u nasihatle insanlar arasında dolaşmak suretiyle İslâm dininin gerçek taraflarını anlattılar.

* Diğer âlimleri de buna dahil edersek, Bediüzzaman'a açılan dâvâlar bu çatışmanın tezahürü diyebilir miyiz?

Dâvâlarda bu gözükmez. Hakimler ellerindeki kanunlara göre hareket eder. Ceza kanununda bir suç tayin edilmişse, o suçun unsurları gösterilmişse, söylenen sözlerde, fiillerde ve hareketlerde bu unsurlar teşekkül etmiş mi, etmemiş mi hakim ona bakar. Hakimler aydınlanma felsefesine göre hüküm vermezler...

* Siz az önce devletin resmî politika olarak aydınlanma felsefesini kabul ettiğini söylediniz... Ama sizin açıklamalarınızdan çatışma yok anlamı çıkıyor...

Çatışma var ki, bu dâvâlar söz konusu olmuştur. Aydınlanma felsefesinin etkisiyle ceza hukukunda bir takım suçlar ihdas edilmiş ki, bu mahkemeler açılmıştır. Türkiye'deki muarif politikaları bir ideolojik yapının eseridir, bu ideoloji de aydınlanma felsefesinin etkisiyle kanunlar teşekkül ettirmiştir. Bu çatışma mahkemelerde ayan beyan ortaya çıkıyor

* Ben de bunu kastediyordum.

Said Nursî, Süleyman Efendi, Sami Efendi, Hüseyin Hilmi Işık Efendi ve ismini hatırlayamadığım birçok âlim zât dinin de toplumda yeri olduğunu söyleyerek din eğitimini yaygın bir biçimde sürdürmüşlerdir. Okullar açmamışlardır, ama dinin varlığını muhafazaya çalışmışlardır.

* Peki sizce başarılı olmuşlar mı?

Türkiye, 1920'lerin Türkiyesi değil. 1920'lerin dünyasında Japonya'da, İtalya'da, Almanya'da, Rusya'da bir takım diktatörlükler ortaya çıkmıştır. Bunlar kanunlara dayalı devletlerdir, hukuk devleti değildir. Kanunları siz hukuka aykırı olarak çıkarabilirsiniz, hukuk ayrı bir şeydir. Meselâ Hitler'in devleti kanun devletiydi... Türkiye'de de kanunlar vardı, ama ne kadar hukukî olduğu ayrı bir münakaşa konusu.

1940'lı senelerde Dışişleri Bakanı Numan Menemencioğlu, San Francisco'da teşekkül eden Birleşmiş Milletler Teşkilâtının kabul ettiği esaslara riayet edileceğine dair imza atıyor. BM kurucu üyesi olarak bu fasla katılıyorlar. Böylelikle BM anayasasını Türkiye Cumhuriyeti kabul etmiş oldu.

* BM'nin esas aldığı prensipler Türkiye'de nasıl bir gelişim sağladı?

Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan itibaren devam ettirdiği ideolojisinden BM anayasasındaki hürriyetçi demokrasi, çok partili hayat, temel hak ve hürriyetlerin kabullenilmesi gibi ilkelere doğru yönelmiştir.

* Bu değişimler maarif politikasının da değişmesine sebep olmuştur değil mi?

Tabii, demin bahsettiğimiz temel hak ve özgürlükler içinde din ve vicdan hürriyeti yer almaktadır. Bu hürriyet dinini yaşamak, öğrenmek ve öğretmek hakkını da içinde barındırıyor. 1946'dan sonra Türkiye devlet eliyle imam yetiştirmek için kurslar, İmam Hatip Liseleri, Yüksek İslâm Enstitüleri, İlahiyat Fakülteleri açmıştır. Anlaşılacağı gibi, Türkiye çok farklı bir mecraya girmiştir. Bu dünyanın girdiği bir mecradır.

* Türkiye'deki şu anda durum nedir? Bu özgürlüklerin ne kadarını yerine getirebiliyoruz?

AB sürecinde özgürlüklerin önündeki engeller birer birer ayıklanmaktadır. Türkiye kuruluş yıllarından ayrı bir yapıya sahiptir. Bazı kimseler yirmili yıllara dönelim diye siyasî mânâda hareketler başlatmak istiyorlar. Bu geriye gidiştir. Türkiye bugün içine kapalı bir idareden çok dünyaya açık, globalleşmeyi kastetmiyorum, bir yapıya kavuşmak zorundadır.

* Cumhuriyetin kuruluş yıllarındaki gibi, dinin toplum hayatından dışlanmak istenmesine irtica diyebilir miyiz?

İşte gerçek irtica budur. Dinini yaşamak isteyenlerin elinden bu hürriyeti almaya kalkarsanız, bu diktatoryal bir mânâ kazanır veya kanun devleti olursunuz. Bu dünyada geçerli olan bir şey değil... Hürriyetçi demokrasiyle hukuka bağlı olmayan rejimler arasında şu anda soğuk bir savaş vardır.

* Said Nursî'ye dönecek olursak, sizce Bediüzzaman bu maarif politikaların haricinde nasıl bir eğitim sistemi geliştirmiş?

Bence o bir tatbikatçı, o günkü mevzuata aykırı da olsa, TCK 163. maddenin ilgasından önceki dönemden bahsediyorum, dinini öğrenme ve öğretme hürriyetini yaşamak istemiştir. Said Nursî'nin suçu, dinini öğrenmek ve öğretmek istemesinden kaynaklanmıştır.

* Dekanlık yapmış bir kişi olarak soruyorum. Devletin eğitim politikasına muhalefet ettiği için, okullarda Bediüzzaman'ın okutulmasına karşı devletin bir alerjisi olduğu doğru mu? Bir dışlama var mı?

İlahiyat Fakültelerinde Said Nursî'nin eserleri dışlanmış değil ki. Bütün İlahiyat Fakültelerinde bu kitaplar okunuyor. Umumiyetle tefsir hocaları diğer müfessirlerle beraber Bediüzzaman'ın yorumlarını işleyebilir.

Said Nursî'nin sosyolojik mânâda önemi ve onun getirdiği fikrî hareket ve düşünce hayatı, bugün edebiyat fakültelerinin sosyoloji bölümlerinde tetkik ediliyor. Boęaziçi Üniversitesinde Şerif Mardin'in Said Nursî üzerine yazılmış bir kitabı var. Bu kitap Said Nursî'nin fikir hareketini baştan aşağı tetkik ediyor. Bunu sadece Şerif Mardin yapmamış olsa gerek...

* "Bediüzzaman ismini kullanmak, bazı güçler tarafından insanların cezalandırılmasına sebep oluyor. Onun için de insanlar korkuyor" iddiaları var?

Bu psikoloji eski alışkanlıklardan kalma bir durum olsa gerek. Bu kaygıların lüzumu yok. Bir kimse ilim maksadıyla ve belli bir gerçeği ortaya koymak kaygısıyla ister Said Nursî vesilesiyle, ister başka vesileyle fikrini belli ortamlarda söylemesi lâzım. Gazetelerde makale olarak yazması, kitap çıkarması lâzım. Çıkarmıyorsa, bu psikolojik bir yapı meselesidir. Çünkü ortada suç yok, ortada ceza yok. "Niçin Said Nursî'yi anmaktan kaçıyorlar" meselesini nasıl izah edeceğim, bilmiyorum...

* Şerif Mardin de bu kitabı yazdığı için TÜBA'dan uzaklaştırıldı ama...

Bu meseleyi sadece Said Nursî ile ilgili düşünmek, değerlendirmeyi eksik bırakır diye düşünüyorum. Az önce dinini yaşama hürriyetinin anayasada yer aldığını söylemiştik. Biz namaz kılmaktan, kurban kesmekten, hacca gitmekten niçin kaçalım? Ben dinimi yaşamaya çalışıyorum. Bunların aleniyyette bilinmesini istemeyen kimse, psikolojik bir havaya girmiştir. Aslında bunun tereddütle karşılanmaması lâzım. Birileri benim bu hareketimi nasıl karşılar düşüncesi, kişinin kendi bileceği bir şey...

Hasan Hüseyin KEMAL